

Confessions d'un dissident (1. Aracil íntim)

Un jove sociolingüista que creia en el nosaltres –els amics, la “progressia”, el catalanisme– descobria, pas a pas, que el nosaltres no admetia dissidència. Ni intel·ligència. Aquesta és la història, en dos capítols, de la liquidació cívica de Lluís Vicent Aracil contada per ell mateix. I és alhora una pinzellada salvatge –sincera– sobre una generació que ell considera indigna. La seva.

Entre els 60 i els 80 neix, es reproduïx i s'apoltrona una generació que es reconeix diferent. I ho serà. Una espècie única. Impossible, fora de la frontera espanyola: els *progres*. Una conferència de Lluís V. Aracil als Premis Octubre de l'any passat –*Il·lusió i desil·lusió*, o una indagació sobre la generació *progre*– servia d'excusa per a submergir aquest sociòleg en les aigües estancades d'una colla d'universitaris que avui dominen el poder polític i cultural. Hem distribuït aquesta submersió en dos capítols –“Aracil íntim” i “La generació *progre*”– per raons d'espai. Hi ha *progres* catalanistes i n'hi ha d'espanyolistes. Com hi ha catalanistes *progres* i n'hi ha de tota mena. Però la simbiosi va produir-se; igual com el PSUC i l'Abadia de Montserrat van col·laborar a *Serra d'Or*. Així, doncs, aquesta divisió es basa més aviat en diferències d'estil: el document que us oferim aquesta setmana no es limita a ser un repàs de les relacions “sinistres” entre Lluís V. Aracil i el catalanisme cultural. És el relat, brutalment honest, del procés de marginació d'un intel·lectual reduït al silenci perquè, tot i ser brillant, era *boig*. Prou boig per a transgredir les regles que la seva generació havia inventat per perpetuar-se en el cofoisme. Advertim, per tant, que aquest document pot ferir sensibilitats o insensibilitats.

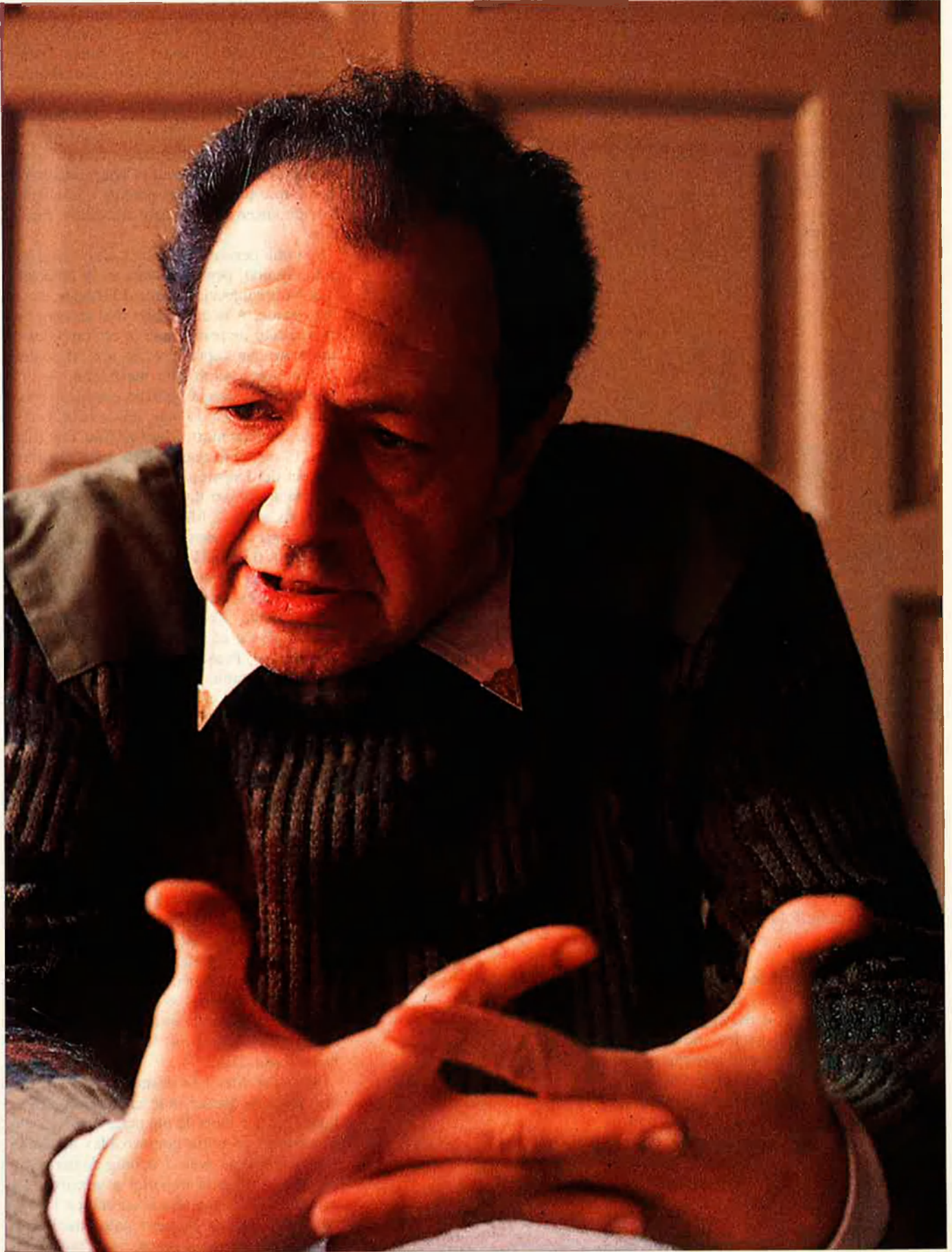
I és que tot allò que Lluís Vicent Aracil es permet de qüestionar s'assenta en un currículum d'impacte. Políglot voraç, Aracil es formà al Seminari de Sociologia de la Universitat de València mentre seguia estudis de Dret, entre 1958 i 1963. En 1970 s'integra al Research Committee on Sociolinguistics, de l'Associació Sociològica Internacional, de la qual exercirà, successivament, la vice-presidència i la presidència. En l'àmbit nacional, el seu mestratge ha estat present (a la fi absent) en totes les iniciatives de recerca: el Seminari de Sociolingüística de Barcelona, la revista *Treballs de Sociolingüística Catalana*, el Grup Català de Sociolingüística... D'ell són també deu anys, intensos i exasperants, al departament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona, on crea, a contravent, l'leves senceres d'aracilians convictes. Vegeu per què.

L'edat de la innocència. Jo vaig entrar en aquell món, sense haver triat el país on

vaig nàixer ni l'època tampoc. Ingènuament, en aquell context en què ningú no escoltava, on no es discutia res, jo idealitzava. I no és mal símptoma. Idealitzava la gent amb qui estava, creia que eren molt bons. I és típic de mi que una part de les poques coses que vaig escriure abusàs de la primera persona del plural. La història concreta seria aquesta: com vaig anar descobrint que, malgrat aquest “nosaltres”, estava més sol que un mussol? Doncs per la puta pràctica.

El que hi ha al voltant de Fuster és un desastre incial. En 1960 pots trobar que, en un cert ambient de la universitat, cristal·litza alguna cosa, però, durant el curs 1962-1963, hi ha una campanya molt violenta contra Fuster a la premsa, orquestrada amb tota impunitat per determinats personatges, però és evident que allò era bàsicament por. Durant aquell curs es produeix aquesta reacció, i després amaina. Però cap al 1979, en el moment més alt de la transició, fa una reviscolada. Després de setze anys. En aquest segon cas la motivació, o l'alarma, és molt clara. Però com és que ja s'havia produït abans? Sens dubte, tenia característiques de pànic, perquè fou un cas típic de reacció desmesurada. Aquella gent no veien Fuster, només veien allò que els feia por. La campanya del 1963 fa l'efecte, als qui es posen al costat de l'agredit, d'haver estat proscrius sense haver estat escoltats. La sensació d'una condemna a la clandestinitat. I els fusterians s'hi acomoden per moltes raons. Perquè no els tocava més remei, que és una raó molt forta. No la minimitze, però no és l'única, perquè la campanya els donava la raó: si sóc enemic d'algú, és que alguna importància tinc. Ho assimilen prou bé. No els sap massa greu. I aleshores qualla una figuració que és contrària a l'evidència i que no se'n deixa desmentir: la bogeria.

La trencadissa. La ruptura que es produí a propòsit de Fuster, en 1963, fou terrible, en el sentit que significà un tancament. Em vaig trobar com si ja no tingués amb qui parlar. Era justament el tipus de trampa que servia per a excloure't. Aquells per qui més o menys t'havies compromès o t'havies cremat, t'havien proscriu. I no sabies ben bé per què.

Jo, d'altra banda, no era un *progre*. Els *progres* tenen molta devoció a la realitat, però cap respecte a la veritat. Tot el que he fet ha estat a costa pròpia. Si ara puc viure és perquè no em manté ningú. I això són fets molt bàsics. Que no em prenguen per un dels seus. Parlem de fenòmens patològics, però la cosa fotuda de la patologia és que és real. Els *progres* no sabien en quin món vivien. Ni gent més gran no ho sabia. La carta que em publicaren per fi a *Serra d'Or* (maig de 1968), era provocada per un amic de Joan Fuster, Vicent Ventura, que va escriure un article titulat

“En aquesta branca del pi”, en què pretenia de presentar el País Valencià. I era monstruós. Un llenguatge de bogeria. El d'una gent que passa del paleolític al fusterisme, “y tiro porque me toca”. No és broma. En aquesta mateixa massificació de la universitat, què succeeix? Te'n dic una: la ruralització. La gent de poble baixa a la universitat. Gent sense tradició familiar. Són l'absoluta majoria.

Indagació impossible. De totes maneres, encara que Fuster hagués cridat, qui l'hauria escoltat? Una generació desvalguda necessitava desesperadament oracles —no pas per a pensar, sinó per a no haver d'inventar ni pensar—. Com que la necessitat no té llei, els orfes imposaren a Fuster un paper paternal, per al qual és notori que no tenia inclinació ni aptitud. D'aquest malentès vingué l'amargor d'un home que veia que no tenia continuadors, sinó sequaços; i la sorda frustració dels devots defraudats per l'oracle reticent.

La universitat miserable. Jo he ense-

nyat a la Universitat de Barcelona i et puc dir que la persona que durant un quart de segle havia introduït elements importants d'anàlisi matemàtica a la Universitat de Barcelona era oncle meu: el senyor Josep Orts Aracil, catedràtic d'anàlisi matemàtica. Un altre oncle meu, Josep Amorós Bar, fou un dels arqueòlegs importants en les excavacions d'Empúries. Allà on ensenyava, jo era probablement l'únic que havia tingut parents que abans hi havien ensenyat. Per tant, no estava fora de lloc.

Sóc una persona modesta i això ajuda molt a la dignitat, però una cosa és la modèstia i una altra l'abjecció. Sondem l'abisme una altra vegada. A la universitat mai no vaig tenir la sensació de pensar que jo era un *pícaro* ni un lladre que s'aprofitava de res. Al contrari, jo em sentia explotat i maltractat. Això és molt violent, perquè jo tenia estimació pròpia i un treball propi. Jo vaig deixar la universitat d'una manera molt senzilla. Són fets històrics. El resum és que en 1987 morí ma mare i la gent del Departament on treballava encara és l'hora que em diguen res. Era a Can Pomes, als sioux... Ma mare va morir al juny i vaig haver de suspendre un examen. A algú, fins i tot li semblà greu que, només perquè s'havia mort ma mare, tingués la cara de suspendre un examen final. Ho dic en ma llengua materna: “*Nosotros decimos al menos: te acompaño en el sentimiento. Yo no sé éstos qué hacen*”. Perquè, a més, això és independent de ser amic o enemic, comprens? I recorda que tenir un amic *progre* és pitjor que tenir un amic de la Guàrdia Civil.

Jo havia entrat en la universitat en 1976 perquè m'havien proposat un contracte i l'havia signat. I resulta que aleshores circula el rumor que havies de presentar una sol·licitud si volies continuar. M'ho diuen en forma comminatòria: “Què fas que no...” I jo m'atinc a la sol·licitud que havia presentat al principi. “Escolta, que no n'has presentada cap!”. És a aquesta que m'atinc i que mantinc. Jo no he demanat mai res. “Però és que tu pretens ser més que ningú?” No, no, jo entre altres coses, pretenc fer una cosa que pot ser saludable: donar un bon exemple a costa pròpia. Precisament vosaltres mai no en doneu cap. Si els interessa el que jo faig, que em proposen ells a mi. Jo no propose res. A l'americana. Pum!

El senyor Aracil es desmarca i, per tant, ja s'ho farà. Va quedar molt clar que no em volien. I res. La mort de ma mare m'afectà molt i, collons!, jo tenia hemorroides aleshores, una hemorràgia greu, i m'haig d'operar amb urgència. Jo havia treballat a la universitat, m'havien fet pagar una assegurança i l'assegurança no em servia per a pagar-me l'operació. L'operació me la pague jo. Ja pots comp-

“Recorda que tenir un amic ‘progre’ és pitjor que tenir un amic de la Guàrdia Civil.”

tar el meu raonament: uns individus que ni em donen el condol per la mort de ma mare, una gent que no em diuen que em volen ni em fan cap proposta, sinó que sóc jo qui ha de proposar i, per últim –aspecte de subsistència física i instint de conservació–, una operació, me l'he de pagar jo. Què queda? El vici? Doncs, ara o mai. I ho deixo. M'havien tractat com un objecte i, en contrapartida, jo els tractaria igual. No els vaig dir ni adéu. Per què els havia de dignificar amb un adéu? Fou així de brutal.

—*Alguns encara creuen que continues vinculat a la universitat.*

—Aquí tens un exemple de sentit comú. No poden concebre que jo fes allò que només pot fer una persona. La cosa correcta: marxar. La mitjana d'estudiants que tenia era disset vegades superior a la mitjana dels altres professors. Vaig tenir molts estudiants, vaig pensar com una bèstia, vaig fer un seminari, no em sabia greu de fer hores extraordinàries... Vaig ser molt entusiasta i molt generós i vaig tenir compensacions que tenen el seu aspecte bonic o terrible. Més d'una vegada recorde gent que s'acomiadava quan acabàvem i em deien: "Tu ets l'únic que ens ha parlat de sentit i de contingut". Collons!, per què he de ser l'únic? No m'agrada la solitud. Jo era el representant de la civilització en país enemic. I una de les coses que vaig veure és que, a mesura que jo entrava en això, m'anava separant del món i de mi mateix. Una sensació molt desagradable.

Jo havia tingut el meu camí, havia viatjat i havia fet coses de Varsòvia a San Francisco. I entraves en aquell món catalanesc com qui fa vots solemnes en una cartoixa. Era un món molt absurd; jo em vaig trobar fent el ridícul i em va perjudicar; em va desmoralitzar molt... Coses que no desitjaria al meu pitjor enemic. A més, era impossible... Estudiants meus feren unes sis-cents peces de recerca. Descompta'n la major part, però encara que en descomptes la major part (des d'epitafis fins a maneres de parlar amb animals, o Torres i Bages i 1984), tot plegat no interessava ningú.

Són coses desagradables, perquè parlem de mala gent, de *progres*. I no cregues que els catalanescos siguen millors: quan, als *progres*, se'ls acaba la història, als catalanescos, no se'ls acaba. El seu enemic és Espanya, que és un pseudònim que apliquen a la civilització.

Però bé..., jo ensenye gramàtica del discurs, anàlisi del discurs, coses valuoses i originals; doncs bé, aquesta assignatura era l'última del programa: les pitjors hores, les pitjors aules. S'havia de pagar el fet de ser l'últim mico en sentit literal: no n'hi havia cap més al darrere. És horrible, sobretot perquè jo puc perdonar

“Quan, als ‘progres’, se'ls acaba la història, als catalanescos, no se'ls acaba. El seu enemic és Espanya, que és un pseudònim que apliquen a la civilització.”

que no m'aprecien, però veure menyspreat el que jo aprecie em fereix molt. Jo sóc jo. Torne a insistir en la identitat... Aquesta sensació d'haver caigut entre lladres, i el bon samarità sense aparèixer. Massa desagradable.

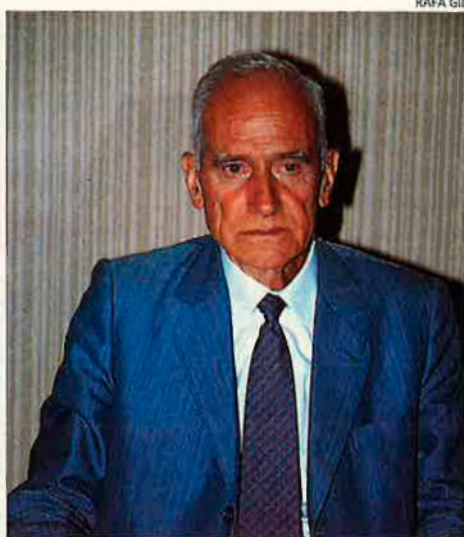
El regne dels ignorants. De fet, no hauria hagut d'acceptar aquella feina. Tu no tens idea de la misèria, i això et falsifica molt la realitat. Pensa en una cosa, que jo més d'una vegada he viscut: la ignorància pot ser deslleialment favorable als pitjors; essent ignorant els afavoreixes perquè no t'adones de com són. I no s'hi val, a afavorir tant els dolents. Jo vaig entrar de PNN..., i això és molt indigne, però també et demostra el meu esperit de sacrifici. Jo, que introduïa suposadament una matèria que ho introduïa tot, vaig entrar en la universitat com si hagués de "repetir" allò que sempre s'havia dit; com si no volguessin reconèixer que s'introduïa una matèria nova. I, de tot això, en tinc testimonis, no catalans, perquè ser català i testimoni és incompatible. Tenia un programa fet, una idea d'un curs; això ho preparava de feia temps. Però tot això no era res. Es tractava d'omplir unes hores d'un horari. És molt lleig abusar de la ignorància del proïsme, més lleig és encara abusar de la pròpia: jo era un beneit inevitable. Ma mare em va donar un bon concepte de la humanitat i li ho agraeixc. Per què? Perquè almenys m'he estalviat malfiances i amargors. Mentre jo era feliç, doncs era feliç.

La sociolingüística no existia perquè: qui ha dit que la universitat tinga cap contingut? Jo tenia la meua pròpia consciència i recorde la meua manca d'indignitat. Jo era qui ho introduïa. Qui em jutjaria, a mi? En anglès diuen

que *"pionering doesn't pay"*, i és una llengua de pioners, la més il·lustre. Llavors, si en llengua de pioners no paguen, què diras en una llengua que està per sota el castellà? En primer lloc, no diràs res. No existeix. Com havia jo de tolerar que un incapaç em donàs el vist-i-plau?

El rector filòleg. He tingut una experiència brutal del que és la corrupció absoluta. Pensa que si la universitat es justificà com a centre de propaganda, vol dir que és la que més contribuï a la degradació i a la incapacitació mental d'aquesta societat. Però la sordidesa dels *progres* és il·limitada. Quan jo vaig entrar a la universitat, en plena transició, el rector reelegit de la Universitat de Barcelona era el de català, Badia i Margarit. Què representava això aleshores? Que dominava absolutament la Facultat. Jo no era d'ells i com que no ho era, en veia molts. L'excepció devia ser jo. Barcelona, i la seua universitat, són llocs molt endogàmics; a la universitat es tira ja cap a l'incest. Molt tancat. Tot el personal que tenia al meu voltant eren antics alumnes de la casa. I tu ets de fora. Jo venia de València; imagina't si era lluny! M'havia paregut que això no comptava... Comprends? Si la universitat de Barcelona era així de tancada, a Filologia Catalana ja hi havia una pressió de cinc-cents atmosferes. I qui havia de ser el rector? Badia. I qui era la universitat aleshores? El PSUC. Entre tots ells impediren que hi hagués cap mena de renovació.

Una llengua per a no res. Recorde un episodi molt concret que m'esgarrià. Molt elemental. Recorde que en una reelecció de

I qui havia de ser el rector? Badia. I qui era la universitat aleshores? El PSUC."

Badia es fa una certa campanya, reunions de catedràtics; jo m'hi fique, i això que no ho sóc. Te'n faig el resum: aproximadament s'hi utilitzaren dos idiomes, i no et diré quins idiomes per a crear suspens. Tocaren dues classes de temes, i tots dos molt polaritzats. Hi havia gent que posava en qüestió coses d'una manera molt radical. L'una d'elles: quin sentit té elegir un rector, quan això és suposar que hi ha una opinió pública de la universitat i una voluntat de la universitat; per això més val que el rector siga el ministre, perquè fem una ficció, suposem que hi ha un acord i no n'hi ha cap. Opinions d'un to

molt radical i molt profund. I al costat, comentaris com ara aquests: que si calia ajustar millor les finestres perquè hi passava aire; que si s'havia d'afegir un decimal més a la comptabilitat; o si s'havia d'insistir més en la puntualitat. Fem la correlació de les llengües en qüestió. Tots els temes seriosos en l'una, totes les ximpleries en l'altra. Millor que fet a posta. Què representava això? Vés a saber. Representava la unanimitat, la inhibició de la responsabilitat, la conflictivitat. Representava la por.

L'Aracil és com és. Recorde també que em pagaven pèssimament malament, i que alguna vegada vaig suspendre les classes perquè feia mig any que no em pagaven. I les coses tornaren al camí normal. El normal què és? Vaig tenir una sensació molt clara: que si mai de la vida calia que els d'allà declarassin alguna cosa del que sabien de mi, declararien sota jurament que jo era un irresponsable. Segur.

—*I allò de l'Aracil és com és?*

—És una expressió perfecta: no sóc com sou vosaltres. Efectivament, sóc la persona que, quan senten el meu nom, fa dir a aquella mena d'éssers que usurpen el nom de la gent: "Sí, però..." Per què però? On és el però? I aquest però ha estat constant en mi. És el però que oposen a la llum, el però fotòfob. Per comptes de dir: si el veig, el mato, no diuen res; no es pronuncien, no es comprometen. És, exactament, el mecanisme de la calúmnia.

Punt final d'Òmnium Cultural. En 1973, torne d'una beca a Stanford i torne al *desempleo*, que llavors no es deia així perquè només se'n diu *desempleo* quan es massifica. Després vaig aconseguir una altra beca per a fer recerca a la Universitat de Glasgow sobre la història d'Escòcia, perquè conec prou bé

aquella part del món, i justament quan me l'han concedida i he acceptat és quan m'enxampen per al Departament de Català. Es ara o mai, em deien, hi has de ser! I em quede. El que no comptava és que hi hauria de passar tant de temps. Hi ha coses que no preveig, però que postveig. Un amic ianqui-noruec, que era llavors president del Comitè de Sociolingüística, passa per Barcelona; ens hi veiem –aleshores es preparava el Congrés Mundial de Sociologia que havia de ser a Toronto– i jo li suggeresc que es fes una sessió sobre els chicanos. Hi havia treballat i ell també hi tenia interès. I en això em diu, “Doncs, mira, en contrapartida, per què no fas una sessió sobre coses d'ací?”. Doncs, d'acord, que siga el que Déu vulga. Aleshores comence a haver-me-les buscant gent. N'hi ha que responen bé i dignament. El primer, Gerard Vasalls, professor de física, que havia estat degà de la Universitat de Tananarive, a Madagascar. Jo tenia més contacte amb l'altre costat. D'alguna manera coneixia més la Catalunya francesa que no l'espanyola. La gent d'aquest costat, respongué bastant pitjor. Jo vaig com un viatjant de comerç, amb tren, de València a Perpinyà, coordinant-ho tot. Per fi, s'arrodoneix la cosa, es fa el programa oficial i pense que caldria procu-

Palau Dalmases, seu d'Òmnium Cultural. Aracil tingué un encontre desagradable amb els seus dirigents l'any 1973.

NOVETATS

Premi Ciutat de Palma de Novel·la, 1993

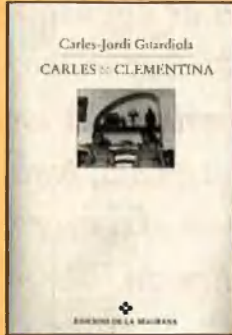

Premi Andròmina de Narrativa, 1993

Premi Sant Joan, 1993

Premi Joan Fuster d'Assaig, 1993

DISTRIBUCIONES DE ENLACE, S.A.
BUC. 49 Telèfon 317 52 66* - 317 33 82 (Preddes) - 08009 BARCELONA

SANT JORDI 94

rar-se alguns diners per al viatge. Bé, som-hi.

Els d'Omnium encara estaven en la fase franquista, en la fase de merèixer, i jo coneixia tot déu. Escric a Joan Triadú, li envie informació, em respon i passant per Barcelona, pocs dies després que matassin el pobre Puig Antich, telefone i em diuen que vaja a una reunió que feien al CICF. Hi vaig i em toca parlar a l'hora del cafè, la copa i el puro, davant els *mandos* de l'Omnium. Comence al·ludint allò que havia enviat i m'adone que ni s'ho havien mirat. Jo que els ho havia en-

DOMÈNEC UMBERT

viat per estalviar-me explicacions! Bé, doncs comencem de nou. I vaig explicant això, i se m'alça un personatge i em diu: "Què és això de la sociolingüística? Què té a veure amb el català?". Li conteste: "Mire, no puc resumir tant. Què té a veure? Per això sóc ací i no li pregunte l'opinió de vostè. La meua opinió, la demostra la meua presència". Continue explicant i empipant-me, i aleshores el que era *jefe* fàctic, el senyor Joan Baptista Cendrós, un cacic de mala llet, l'amo del Floïd, sent que em diu: "És que vostès pretenen que nosaltres els paguem unes vacances a Toronto?". El senyor Aracil salta de la cadira i aleshores, a càmera lenta, diu: "L'inconvenient i el privilegi d'haver rebut una bona educació em dissuadeix de reprimir a l'acte la insolència d'aquest subjecte. Espere que la meua moderació no serà atribuïda a covardia i aprofite l'oportunitat, ja que he vingut en

"Jo creia que la Constitució era un afer de discussió pública, però no. S'havia de fer tot molt català; molt català el senyor Vallverdú."

comissió oficial, en nom de l'Associació Sociològica Internacional, d'agrair l'acollença que ha estat tan digna de vostès". Això va produir una conflagració molt curiosa, que va semblar desconcert i pànic. Tothom em demana perdó, excepte el culpable, i els dic, i és veritat, que ho sentia, que ells a mi no em coneixien i em feien la injustícia inevitable de creure's que era com ells, però que jo havia estat educat en la dignitat i que una persona com jo, d'ells, no en podia acceptar ni el cafè. Farà exactament vint anys. Aquest fou un encontre desagradable amb aquesta gent. I l'últim.

La sociolingüística inexistent. Invente pel meu compte el que seria el Grup Català de Sociolingüística. Té uns precedents. Quan jo era precisament a Amèrica vaig tenir la idea de muntar-lo i recorde que, la primavera de 1972, em va arribar la notícia que s'havia suïcidat Gabriel Ferrater, amb qui hauria volgut comptar; però, vaja, coneixia Francesc Vallverdú i quatre gats més i funde allò. El nucli sorgeix d'aquella sessió de sociolingüística catalana al Congrés de Toronto. Hi ha Vallverdú, hi ha Badia i Margarit, que coneixia de feia bastant de temps, hi ha Jordi Carbonell, que s'hi va apuntar, i un etcètera.

El meu error consisteix a encertat-la. Qui marra encara té el consol d'haver fallat. Jo tenia la noció que, efectivament, ens acostàvem a una crisi i que calia estar a l'altura de les circumstàncies —frase que ningú no usava; era del meu idiòlecte— i intente de coordinar gent. El grup es funda l'agost del 1973 a Prada de Conflent, i és que jo preferia que es fundàs a França i no a Espanya, perquè hi havia més drets en l'un país que en l'altre. Fa vint-i-un any d'això. Efectivament es confirma que hi hauria crisi i canvis. I què? Doncs que passen deu o quinze anys sense fer res. Cada ordre del dia consistia, principalment, en la lectura de l'acta de la reunió anterior. Això és un autèntic malson. Passa de tot. Recorde que es fa una constitució a Espanya i es diu que s'hauria de fer alguna declaració sobre el tema i allà es considera que no, perquè això de la Constitució és una cosa privada i discreta i que, si cal, hi ha un amic a la comissió constitucional, un tal Jordi Solé Tura, a qui podem explicar-li què pensem. És penós. Jo creia que la Constitució era un afer de discussió pública, però no. S'havia de fer tot molt català; molt català el senyor Vallverdú. I és clar, no diuen res, no piulen.

Sobretot, no dir la realitat. Aquell grup de sociolingüistes passa encara més temps en una inèrcia total i, al cap dels anys, quan ja havien passat les coses decisives, comencen a moure's... Jo pretenia que havíem

de dir alguna cosa, però era una pretensió ben ingènua, equivocada. Concretament, fou un belga qui m'ho va dir: "Vas molt equivocat; ja veuràs com això ho dominarà qui ho domini i en paus, i molt serà que et perdonin la vida". Jo confiava en la meua bona fe, en la meua innocència, en el *nosaltres*, el meu *nosaltres* cada vegada més deteriorat i, al cap del temps, comprove que comencen a animar-se i em demane què deu haver passat perquè jo no note res. Doncs mira que era fàcil: estaven esperant d'instal·lar-se. Era cap a l'any 80 o 81. I veig que una de les coses que fan és que calia fer un reglament, un president... i que ja en tenen un de preparat per a l'ocasió. Jo intente de dir que les coses no es poden fer d'aquesta manera i descobresc, com si hagués caigut una bomba, que és el buit al meu voltant. No volen ser vistos en la meua companyia.

Nosaltres. —Podríem dir, doncs, que el nosaltres s'acaba aquí?

—Aproximadament. No vaig anar a cap reunió més del grup. Ja n'hi havia prou. Ells ja s'han situat, doncs bon profit! Per cert, el mateix 1981 vaig enviar una carta al director d'*El País* titulada "El juego político y la investigación sociolingüística en Espana" assenyalant que s'eliminava completament la recerca, que es convertia en un exercici de propaganda, i me la van tornar perquè no interessava. Acabava dient: "Que lástima, que vergüenza". Aquests són els auguris. Terribles.

Jo sóc de la gent d'aquest país que tenen el castellà de llengua familiar. Jo sempre he estat un beneit. Ma mare m'ensenyà moltes coses, entre elles que "*honra y provecho no caben en un saco*", que en català es deu traduir per "visca el nostre president!" (no sóc nadiu d'aquesta llengua). És un tipus de proverbi i la ironia és la meua llengua materna. Ma ma-

"Vicens Vives era un personatge a l'americana, ple d'energia, un home d'empresa, cosa inaudita entre catalans, i un home capaç de tirar endavant tota mena d'iniciatives."

re no era persona d'estudis, però tenia talent. És un miracle. Potser el miracle més gran de la providència, quan n'hi ha. A mi, el que m'ha passat és que jo dec haver treballat ací, però no hi menjava. Les meues referències no eren ací. Veritat que era un poc estranger? Se'm notava.

—*I un valencià d'or...*

—No perquè no era *paleta*. Per a ser valencià d'or has de comptar, com a mínim, amb un coeficient intel·lectual del tipus de Vicent Pitarch, i a mi em sobraven molts punts. Tu no coneixes l'etologia de determinada gent. Com em po-

den acceptar, si no era inferior?

—*La humilitat catalana a Catalunya...*

—Jo no en tinc. Potser ofenia, i que Déu em perdone, però la meua professió no era d'ofendre. Prou problema tenia mantenint-me i mantenint la meua dignitat. Si algú diu que és necessari ser un fill de puta i tu demostres que no ho ets, doncs contradiu el seu axioma. En aquesta vida, el mal sempre s'imposa com a universal i necessari. Sempre. I el bé es posa com a excepcional i merament possible. Dir les coses cap amunt sempre ha estat una possibilitat, un risc. El que és obligatori és la degradació. "*Todos al suelo*" és un model de frase universal.

—*I què fas quan t'adones que estàs completament sol?*

—No tinc cap tendència suïcida, excepte que es puga al·legar el fet d'haver aguantat tant de temps ací. I a més, una cosa que haig d'agrair molt i molt a Déu és que no tire cap a la bogeria. Sóc una persona excepcionalment sana. Hi ha una cosa que tampoc no es pot

Edicions Destino

CARME RIERA Dins el darrer blau

Premi Josep Pla 1994

Una novel·la sobre l'últim Auto de Fe a Mallorca, on la història es transforma en vida palpitant i, sobretot, en pietat pels botxins i les víctimes.

JORDI ARBONÈS Ruleta dolça

Finalista Premi Josep Pla 1994

explicar a les formigues, però que per a mi té un sentit molt profund: pensar és el contrari d'angoixar-se. Angoixar-se és sentir-se sol i jo no m'he sentit sol. Entre altres coses, Déu i jo som majoria. Estàs sol, si vols, però també tens la millor companyia, i jo sóc un lector, he procurat llegir bons llibres i per a mi això és real. No he cregut mai que quan llegia practicava l'escapisme.

L'historiador i el desastre. Una de les desgràcies d'aquest país és tal que no té ni una monografia: la mort prematura de Jaume Vicens Vives. Vicens era un senyor que es va morir, oportuníssimament, en 1960. Què en sabem amb certesa? Doncs que era un personatge a l'americana, ple d'energia, un home d'empresa, cosa inaudita entre catalans, i un home capaç de tirar endavant tota mena d'iniciatives. Era un historiador amb autèntica vocació d'historiador. Vives va concebre i en part va dir —aquí tens *Notícia de Catalunya*— que calia fer una revisió de la història d'aquest país per entendre realment què havia passat. Era el seu gran projecte i resulta que es mor.

El resultat és el següent: algú em va remarcar que la mort d'aquell senyor fou perfecta, perquè quan hagués arribat el que havia d'arribar, després de Franco, aquest país hauria pogut tenir un president. Vicens muntà una orquestra aprofitant tot d'elements aprofitables. Gent que no servia gaire, que tiraven per notaris i que sabien llegir documents del segle XVII, algun afecionat a la demografia... i, en aquesta orquestra, Vicens Vives es reservava la clau de tot. Tots els altres no sabien interpretar. I tots els altres és el que va quedar després de la seva mort: escolletes. Però s'ha perdut la unitat.

—*I Pierre Vilar?*

—La glòria de Pierre Vilar també ve de la mort de Vicens Vives. Què hauria estat de Pierre Vilar, si no s'hagués mort Vicens? La cruel veritat és que, amb Vicens Vives, no hi lliga ningú.

—*Pujol se'n diu continuador...*

—No és el mateix un president historiador, que hauria conegut realment aquest país, i un que, per a ser president, es creu amb dret a inventar-se un país...

—... però que la gent aprova votant.

—Això segur. I sens dubte molt més de-

Gregorio López Raimundo, en un congrés del PSUC. Segons Aracil, aquest partit aporta la mentalitat bàsica —no la ideologia— del pujolisme. Baix, Valenti Almirall, principal impulsor del catalanisme.

mocràticament representatiu que no hauria estat Vicens Vives, que era més aviat un extraterrestre, capaç de coordinar molta gent, però sense bàndols de fidels al costat. La gran possibilitat perduda era Vicens Vives.

—*I en l'eterna batalla entre els historiadors "catalanistes" i els historiadors "espanyolistes", qui hi ha enmig?*

—Ningú. Vicens Vives tenia talent i crec que realment hauria fet el contrari del que s'ha fet després: hauríem aclarit més quina ha estat la història d'aquest país. Com deia un filòsof ianqui, Pears, "el principal obstacle al progrés de la ciència és que els seus estudiants han hagut de fer de mestres". El que ha vingut després és una de les fatalitats més espantoses: en lloc de pensar que la història d'aquest país és summament interessant, que pot aclarir i ensenyar coses, s'aplica a aquesta història esquemes preconcebuts. I aquest desastre té la seva importància. Els marxistes i els *progres* han tingut sempre un fonament antihistòric. És aquest odi que senten contra la singularitat. Tot s'ha de planxar perquè no hi quede cap arruga. No sé la combinació històrica entre el catalanisme i el comunisme, però estic segur que el PSUC ha tingut una importància molt gran i tinc la sospita que la mentalitat bàsica —no la ideologia— que ha portat al pujolisme prové del PSUC.

Lo Catalanisme. En 1906 es produeix una arrencada, la que deriva cap al catalanisme, i just després, amb la Setmana Tràgica, arriba la primera escabetsxada. En 1931 es proclama la República i, al cap de sis anys, torna l'escabetsxada. Qui la fa, l'escabetsxada? Aproximadament els mateixos. Gaziel tenia una frase críptica per a explicar-ho: "Aquest país havia jugat amb el dimoni, i això l'havia condemnat a perdre". No s'ha dit en quina mesura la victòria ca-

talanista de la Solidaritat fou un desastre. Per mi, aquesta és la jugada del dimoni. Perquè, a veure, com es forma el catalanisme? El catalanisme es forma fa un segle d'una manera precipitada i irònica, tal com la va viure i la va dir el principal impulsor del catalanisme, Valentí Almirall, quan ja ningú no l'escoltava.

Almirall és la persona que inventa *Lo Catalanisme*, el títol més apropiat, i *La Tradició Catalana* de Torres i Bages ja s'escriu contra *Lo Catalanisme*. I Almirall

és l'inventor de determinades plataformes, de les quals es peneix més tard, com el Memorial de Greuges. El que passa és que Almirall descobreix una possible jugada, però qui se n'aprofita és un altre. Aquesta seria la descripció. Ell descobreix que es pot anar cap a una solidaritat, cap a una coordinació i, efectivament, això és la ruïna, perquè els notables —o una certa burgesia, digues-ne com vulgues— veuen que això els serveix. I així és. Però els qui llavors veuen que això els serveix són els mateixos que en 1936 veuen que no els serveix. Tot això és més que documentat. El problema és que, a determinats historiadors, com Josep Fontana, no els falten documents, els en sobren, perquè ja tenen l'esquema fet.

Contrarevolució a Catalunya. La contrarevolució francesa —la reacció— té la idea que intervé en una batalla perduda i d'aquí ve el seu terrorisme i la seva mala llet. Si la contrarevolució no hagués estat tan pessimista, no hauria estat tan brutal. Pensa en els horrors de Xile o de l'Argentina.

Abans que Maurras i l'Acció Francesa, Torres i Bages ja havia exposat aquesta reacció, que és un fenomen molt ampli i a penes estudiat. Si fas una llista dels països on la brutalitat s'ha trobat més a gust, veuràs que tots ells són catòlics. Ara que l'Església ja no s'ocupa d'escriure història, sinó que es dedica plenament a falsificar-la, no ens explica que la reacció —i Torres i Bages en seria un exemple admirable—, juga amb una lògica bastant simple: després de tot, nosaltres representem la tradició. Aleshores el nostre cavall de batalla són els nacionalismes populars, el veritable perill interior.

—*Es pot parlar, a final del XIX, de nacionalismes populars?*

—No, no. El que hi ha a la fi del segle XIX és una quantitat d'episodis apassionants! La dia-

“El que és evident, a principi del segle XX, és que guanyen unes regions i un regionalisme, que també és una qüestió de geografia històrica. Per això el País Valencià és un cas diferent.”

lectologia pul-lula al voltant del 1900, i els dialectòlegs són capellans. Des de Lituània al Quebec. I aquí s'ha produït una noció de poble que, en alemany (*volk*), és eclesiàstica: aquesta és la noció de l'*euskaldun*, de la bona Irlanda tradicional... Els qui inventen el folklore són britànics, però, els qui parlen de folklore, no els veuràs gaire estressats. Els britànics s'inventen el folklore per estudiar-lo. El fenomen estrany és l'autofolklore, que és autotòxic i s'expandeix per Europa...

Doncs bé, si la reacció representa la tradició —i és prou cert—, si tu suprimeixes tot el que és el cristianisme, què ens queda? La Fira de Sant Ponç i tot el calendari de festes. Sant Medir, Núria... Cap al 1900, el catolicisme va rebutjar, o abandonar, el que pròpiament era el cristianisme per mirar de convertir en religió el que pròpiament eren supersticions ancestrals: sin-tisme a l'europa...

La Geperudeta. Resulta que la Mare de Déu dels Desemparats és patrona de tots els valencians des de temps immemorials, que daten curiosament de la primèria del segle XX, perquè és necessari que *“la región tenga una patrona regional”*. I per què feia falta? Perquè calia tenir-ne una, com tothom. El que en definitiva es glorifica, o es venera, amb aquesta onada folklorica és la comunitat mateixa. Són parts de la història que no hi ha perill que siguin estudiades.

Resulta que tot València està embogida amb la Verge, però arriba la guerra i salven la imatge de miracle, mig socarrada. Són els mateixos valencians, o és que potser són marcians? (Només el pobre Joan Maragall havia escrit algun text pertinent per aclarir una mica aquest costat i per això l'havia censurat *La Veu de Catalunya* perquè no deia allò que els convenia de sentir sobre la Setmana Tràgica). *“Valencia vuelve a la Virgen”* després de la guerra, i era veritat.

I a Catalunya es produeix l'entronització lògica de la Mare de Déu de Montserrat, en 1947, quan va estrenar-se gent que després seria important en la transició. El que és evident, a principi del segle XX, és que guanyen unes regions i un regionalisme, que també és una qüestió de geografia històrica. Per això el País Valencià és un cas diferent.

—*Deies en l'article de Serra d'Or del 1968 que les regions de la nostra àrea lingüíst-*

tica podien tirar cap al pancatalanisme o cap al localisme. València ja ho ha decidit, sembla.

—La història del País Valencià ha estat diferent de la de Catalunya i no saber d'això és absolutament imperdonable. A Catalunya una part de la gent important es va mantenir bilingüe. Ara, jo sospite que precisament mantenir el català era correlatiu a conflictivitat. És una hipòtesi: mantenir la llengua que aleshores era la llengua de tothom. Era calar-se la barretina, com feien en determinades ocasions. I, per contra, al País Valencià això no passa. Quan més hem inventat una història comuna, més lluny estem de tenir-ne cap.

Llengua instrumental. El creixement de Barcelona, la immigració, l'aparició del proletariat formen el context del que foren els Cors de Clavé. I Clavé descobreix que el català és la llengua dionísica, la llengua en la qual s'expressen els sentiments, perquè era la llengua de la gent que encara no havia après a expressar-se, a ser, en una altra llengua. Encara que sabessin castellà, i hi hagués un esforç d'autodidactisme en aquesta llengua, no hi estaven familiaritzats. Només vivien en català. I probablement això és l'origen d'una certa literatura en català. En català es maleïa i es reia, però també es plorava. I Clavé i altra gent van portar-ho més enllà del bròfec, cosa que tampoc no va passar al País Valencià. Una educa-

Anselm Clavé, dalt, i el bisbe Torres i Bages, baix. Segons Aracil, aquest darrer és qui s'emporta l'aigua al seu molí en la formulació catalanista, les bases sentimentals de la qual les hauria posades Clavé.

ció que desemboca en la Solidaritat Catalana.

Com et deia, la regla de tres del catalanisme, l'havia descoberta Valentí Almirall, republicà de Barcelona, d'un medi que ha desaparegut: si el català serveix per posar-nos d'acord i confraternitzar, per què no fem una política que ens convingui a tots? Això vol dir que, prèviament, hi havia un fenomen no polític que dóna a Almirall la idea de la jugada política. A mitjan segle passat, hi ha una franja obscura, on se situa Clavé, després hi ha una idea d'utilitzar això per a una reconciliació —per exemple entre carlins i no carlins—, perquè se situa entorn de la restauració, que és temps de reconciliació, i aquesta idea és el globus sonda que llança Valentí Almirall fins que s'adona que li l'han presa.

La burgesia, o millor els notables, perquè també hi intervenia l'Església, fan seva aquesta intuïció i llavors apareix la Setmana Tràgica, encara que abans ja havien mort Verdaguier, segurament perquè era un fenomen que els havia sortit de mare. En una època en què, per diverses raons, s'havia desfeta la comunitat, la paraula dels poetes —com Burns a Escòcia o Iperagirre al País Basc— la reconstruïa. I aquesta jugada, la veu claríssima Torres i Bages. La política d'aquest país és fins demà passat Torres i Bages, per més simpàtic que trobis Andreu Nin: Torres i Bages és qui s'emporta l'aigua al seu molí. També per una raó que tenien instintivament: aquest país era efusiu, espontani, innocent i, per consegüent, ells hi posaren la ment. Aquest és l'esquema.

—*I l'excés d'ambició d'alguns catalanistes va reventar l'invent...*

—Jo crec que sí. Qui vol aprofitar-se'n? Dues referències òbvies: el proteccionisme i l'Església catòlica, que ja estaven perfectament organitzats. I aquesta gent organitzada canalitza aquells sentiments.

—*El juliol del 1936, aquest catalanisme fou expulsat del país.*

—Perquè, probablement, eren ells qui n'estaven fora. El que passa és que, en definitiva, com que guanyaren ells, sembla que estiguessin dins. Aquesta és la victòria del catalanisme. Ara només són ells.

Epíleg. El catalanisme? Tot es pot resumir en un acudit que contava ma mare. Una senyora va pel carrer amb un ventall a la mà i de sobte li cau. Un senyor que passa s'ajup a aplegar-lo. La senyora hi posa el peu damunt i diu:

—És meu.

Final de l'acudit. I no té gràcia.

(**Odi.** Jo que he conegut l'odi, però que no l'he practicat, t'ho puc dir. No odies el que menysprees, odies el que tems.)

Recopilació d'Oriol Malló